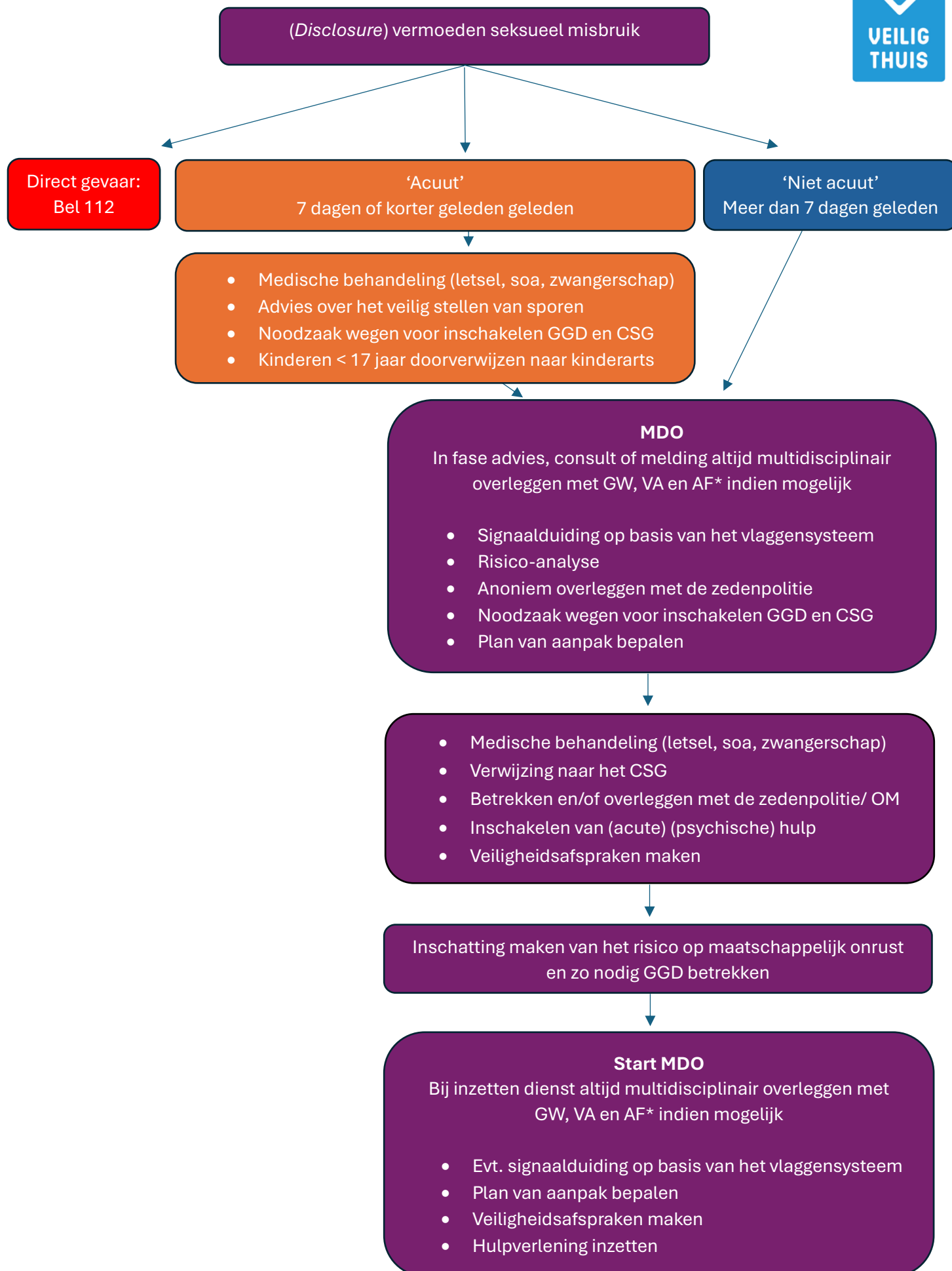

Landelijke handreiking seksueel misbruik

Inhoudsopgave

DEEL I

1. Definities.....	3
1.1 Seksueel misbruik	3
1.2 Wetboek van Strafrecht	3
1.3 Nieuwe zedenwet	3
1.4 Visie Veilig Thuis	3
2. Rollen en taken	4
2.1 Veilig Thuis.....	4
Lichamelijk onderzoek.....	4
Systeemgericht	5
2.2 Politie.....	5
Aangifte doen.....	5
2.3 Centrum Seksueel Geweld	5
3. Gespreksvoering	6
3.1 Gespreksvoering met kinderen	6
NICHHD-protocol.....	6
Psychoseksuele screening.....	6
Aandachtspunten.....	6
Goed om te weten	8
3.2 Gespreksvoering met volwassenen	9
Wanneer een ouder de vermoedelijke pleger is	9
Uitleg stappen.....	9
Aandachtspunten.....	10
4. Verklarende begrippenlijst.....	10
5. Contactgegevenslijst.....	12
6. Links naar relevante websites	12
7. Inspiratielijsten.....	12
7.1 Voorbeeldvragen bij disclosure	12
7.2 Voorbeeldvragen geen disclosure	13
7.3 Veiligheidsafspraken	14
7.4 Aandachtspunten in onderzoek	14
7.5 Gespreksonderwerpen oudergesprek	15
7.6 Voorbeelden veiligheidsvoorwaarden	16

DEEL I

Deze handreiking richt zich in het bijzonder op de seksuele veiligheid van kinderen.

1. Definities

1.1 Seksueel misbruik

Seksueel misbruik betreft alle seksuele of seksueel getinte interacties die in een situatie van ongelijkwaardigheid tegen de wil in en/of in afhankelijkheid gebeuren. Het omvat ook seksueel grensoverschrijdend gedrag. Centraal staat dat de seksuele interacties zonder (kennelijke) toestemming, onder dwang, met (dreiging met) geweld verricht worden of afgedwongen worden in een situatie waarin het slachtoffer niet kan weigeren (afhankelijkheid).

Er zijn diverse vormen van seksueel misbruik die in een situatie van ongelijkwaardigheid, onder dwang en/of in afhankelijkheid gebeuren, zoals: seksueel misbruik zonder of met binnendringen; gedwongen aanwezigheid; seksuele uitbuiting en online seksueel misbruik. Vormen van ongelijkwaardigheid zijn bijvoorbeeld leeftijdsverschil, machtsverschil, krachtsverschil, niveauverschil en afhankelijkheid. Afhankelijkheid kan zich bijvoorbeeld voordoen ten opzichte van een ouder/verzorger, docent, trainer, hulpverlener, werkgever, religieus voorganger enzovoort.

NB: De termen seksueel geweld en seksueel misbruik worden in de praktijk vaak door elkaar gebruikt. Om verwarring te voorkomen is voor dit document één term gekozen. Seksueel misbruik wordt als term vaker gebruikt voor seksueel grensoverschrijdend gedrag in afhankelijkheidsrelaties. Aangezien deze handreiking zich in het bijzonder richt op de seksuele veiligheid van kinderen hanteren we de term seksueel misbruik.

1.2 Wetboek van Strafrecht

Het Wetboek van Strafrecht stelt dat iedere seksuele handeling verricht bij een minderjarige onder de leeftijd van 16 jaar beschouwd wordt als 'ontucht', en dus strafbaar is. Dwang is hierbij niet vereist; ook wanneer de minderjarige geen verzet heeft gepleegd of zelf het initiatief heeft genomen maakt de volwassene zich schuldig aan ontucht. Die handelt op dat moment in strijd met de sociaal-ethische normen die aan de strafrechtelijke term 'ontucht' ten grondslag liggen.

1.3 Nieuwe zedenwet

Sinds 1 juli 2024 is de nieuwe zedenwet van kracht. Met deze wetgeving zijn ook de volgende situaties strafbaar gesteld:

- Seksueel contact hebben met iemand tegen zijn of haar wil. Je bent strafbaar als je weet of had moeten weten dat de ander niet wil;
- Seksuele intimidatie, zowel offline als online;
- Volwassenen die seksueel getinte berichten sturen naar kinderen (sexchatting)

1.4 Visie Veilig Thuis

Seksueel misbruik wordt gezien als een ernstige en vaak complexe vorm van huiselijk geweld of kindermishandeling, die mogelijk strafbaar is. De missie van Veilig Thuis (VT) is om seksueel misbruik in een zo vroeg mogelijk stadium te stoppen, de veiligheid van alle directbetrokkenen zo snel mogelijk te herstellen en, waar nodig, een straftraject in gang te zetten. Hierbij is de inzet van specialistische kennis en expertise nodig, zodat zorgvuldig de juiste stappen gezet worden. Om

deze reden is een specialistische intercollegiale en multidisciplinaire toetsing nodig. Concreet betekent dit het volgende:

- Wanneer in een casus sprake is van een vermoeden van seksueel misbruik wordt deze altijd in een multidisciplinair overleg (MDO) met een gedragswetenschapper, vertrouwensarts en een aandachtsfunctionaris (volgens regionale afspraken) besproken;
- Wanneer het MDO vaststelt dat het daadwerkelijk om (concrete) signalen gaat die zouden kunnen duiden op seksueel misbruik, dan wordt door het MDO een plan van aanpak gemaakt;

Hiermee wordt geborgd dat de juiste stappen worden gezet om het seksueel misbruik te stoppen en vanaf de start aandacht te hebben voor de veiligheid van de betrokkenen.

2. Rollen en taken

2.1 Veilig Thuis

Een zedenzaak is een casus waarbij er signalen zijn van onveiligheid en afhankelijkheid met betrekking tot seksualiteit. Je kunt hierbij onder andere denken aan seksueel misbruik van een minderjarige, incest (bloedverwantschap), pedoseksualiteit, verkrachting en aanranding, sexting, grooming, sextortion, of bijvoorbeeld seks of grensoverschrijdend contact in afhankelijkheidssituaties. Veilig Thuis is het meldpunt voor deze zaken op het moment dat de problemen zich afspelen binnen een afhankelijkheidsrelatie. Veilig Thuis is er voor informatie, advies en ondersteuning. Naast het feit dat Veilig Thuis een wettelijke taak heeft op het aannemen en onderzoeken van deze meldingen, hebben deze zaken ook een strafrechtelijke component. Met het onderzoek naar waarheidsvinding en een eventuele strafrechtelijke vervolging zijn de politie en het Openbaar Ministerie (OM) belast. Het OM, politie en VT hebben dus gelijktijdig een verschillende wettelijke taak. Om deze reden is het van groot belang om vanaf de start een goede afstemming met elkaar te hebben. **Veilig Thuis stemt met de zedenpolitie af wie welk gesprek voert en op elk moment.**

Als er geen sprake is van afhankelijkheid heeft Veilig Thuis een adviserende, ondersteunende en coördinerende rol en is daarbij bedacht op het ontwikkelen van maatschappelijke onrust. Speciale situaties doen zich voor als seksueel grensoverschrijdend gedrag plaatsvindt in instellingen waar ouderen verblijven, meer specifiek als deze ouderen wilsonbekwaam zijn. In deze situaties zijn de instellingen zelf verantwoordelijk voor de veiligheid van hun bewoners en kan Veilig Thuis ondersteunen en adviseren. Veilig Thuis is op de hoogte bij welke instantie zorgen over de veiligheid in andere organisaties (scholen, kinderdagverblijven enzovoort) moeten worden gemeld.

Lichamelijk onderzoek

Voor de uitvoering van een lichamelijk onderzoek door een gespecialiseerde forensische (kinder)arts is toestemming nodig van de gezaghebbende ouder(s) bij kinderen jonger dan 12 jaar. Feitelijk gelden hiervoor dezelfde regels als bij andere medische behandelingen, volgens de Wet geneeskundige behandelingsovereenkomst (WGBO). Bij kinderen van 12 tot en met 15 jaar is toestemming van het kind nodig in samenspraak met de gezaghebbende ouder(s), maar de wil van het kind kan doorslaggevend zijn. Bij kinderen van 16 jaar en ouder is toestemming nodig van de jongere zelf.

Systeemgericht

Seksueel misbruik heeft invloed op het hele (gezins)systeem en daarom werkt Veilig Thuis systeemgericht. Daarnaast weten we dat steunfiguren essentieel zijn om iemand die seksueel misbruik heeft meegemaakt te ondersteunen.

2.2 Politie

De politie heeft tot taak - in ondergeschiktheid aan het bevoegd gezag en in overeenstemming met de geldende rechtsregels - te zorgen voor de daadwerkelijke handhaving van de rechtsorde en het verlenen van hulp aan hen die deze behoeven. Met betrekking tot zedenzaken heeft de politie daarnaast een verplichting om alle zedenzaken waarvan zij kennis dragen te onderzoeken. Dit betekent een onderzoek dat is gericht op waarheidsvinding, om daarmee te achterhalen of er sprake is van een strafbaar feit, zo ja welk strafbaar feit en welke bewijsmiddelen hiervoor zijn. Dit gebeurt onder leiding van de officier van justitie (OVJ). Deze neemt uiteindelijk de beslissing om wel of niet over te gaan tot strafvervolgning, waarbij de zaak aan een rechter wordt voorgelegd. Het onderzoek start met een melding door de directbetrokkene (slachtoffer of namens het kind, de ouder), gevolgd door een informatief gesprek en aangifte als de melder dat wenst. Een informatief gesprek kan ook tot een aangifte leiden zonder dat dit de wens is van de melder. Het gaat dan om een ambtshalve vervolging door de OVJ.

Aangifte doen

- Als betrokkene bereid is om aangifte te doen, ga dan niet dieper op het vermeende seksueel misbruik in. Betrokkene moet dan eerst aangifte doen. Uitvragen over het incident beïnvloedt de betrouwbaarheid van de aangifte.
- Indien betrokkene geen aangifte wil doen terwijl er wel sprake is van een strafbaar feit, overweeg dan of Veilig Thuis ambtshalve aangifte/melding gaat doen bij de politie.
- Een besluit tot ambtshalve aangifte/melding bij de politie wordt in MDO genomen. Het is regionaal bepaald welke disciplines hierbij betrokken dienen te worden.
- Heeft de vermoedelijke pleger nog contact met mogelijke andere slachtoffers, bijvoorbeeld vanuit het verenigings-/sportleven? Overleg met de (zedes)politie/OM/NOC-NSF/ GGD Maatschappelijke onrust wie dit oppakt.

Zie de Handreiking Samenwerken bij strafbare kindermishandeling voor meer informatie over de samenwerking tussen Veilig Thuis, politie/Openbaar Ministerie, Raad voor de Kinderbescherming en Reclassering in gevallen van een vermoeden van strafbare kindermishandeling.

2.3 Centrum Seksueel Geweld

Slachtoffers van een nare seksuele ervaring – online of offline – kunnen bij het Centrum Seksueel Geweld (CSG) forensische, medische en psychische hulp krijgen. Bij het CSG werken artsen, verpleegkundigen, politie en andere hulpverleners samen om slachtoffers specialistische zorg te geven. Bij het CSG kan een casemanager worden aangesteld die het slachtoffer ondersteuning biedt en toetst op het ontwikkelen van traumaklachten.

3. Gespreksvoering

3.1 Gespreksvoering met kinderen

Besprek in MDO met een gedragswetenschapper wie en op welke manier men in gesprek gaat met het kind bij zorgen over seksueel misbruik, overweeg bijvoorbeeld een gesprek volgens het NICHD protocol en/of een psychoseksuele screening. Welke methodes hiervoor worden ingezet, is regionaal bepaald.

NICHD-protocol

Het NICHD-protocol is een methodisch kindinterview dat gericht is op het stellen van open, uitnodigende vragen en het zoveel mogelijk vermijden van sturende en suggestieve vragen. Het NICHD-protocol is geschikt voor feitenonderzoek naar alle vormen van kindermishandeling. Het doel van het NICHD-protocol is het verkrijgen van zoveel mogelijk accurate informatie. Een aanleiding kan een *disclosure* of incident van kindermishandeling zijn, maar ook een patroon van onveiligheid. Je kiest voor het NICHD-protocol bij:

- een vermoeden van strafbare kindermishandeling, zie de landelijke Handreiking Samenwerken bij strafbare kindermishandeling voor alle vormen van kindermishandeling die als strafbaar feit kunnen worden aangemerkt;
- sommige conflictscheidingen, als feitelijk inzicht in wat de kinderen meemaken noodzakelijk is voor het bepalen van het vervolg;
- iedere andere zaak waarbij in een MDO maatwerk nodig blijkt.

Psychoseksuele screening

Een psychoseksuele screening wordt ingezet bij vage/niet heldere signalen van seksueel misbruik/grensoverschrijdend gedrag. De screening heeft tot doel een uitspraak te kunnen doen over hoe de psychoseksuele ontwikkeling van het kind verloopt en of er aanwijzingen zijn dat het kind niet bij de leeftijd passende seksuele ervaringen of kennis heeft. In de screening wordt gebruikgemaakt van schematische lichaamstekeningen.

Aandachtspunten

- Geef uitleg over wie je bent en wat je komt doen. Voorbeeld: “Ik praat met kinderen over van alles, over leuke en minder leuke dingen die ze meemaken. Samen met de kinderen en hun ouders kijk ik hoe de minder leuke dingen kunnen stoppen. Ik heb al veel gehoord en vind daardoor niets gek, raar of vies. Ik word ook niet boos of bang van de dingen die je mij vertelt en ik geef je geen straf.”
- Stel vooral open vragen, op een directieve manier. Een mooie vraag is: “Vertel daar eens meer over?”
- Vraag naar gebeurtenissen en niet naar gevoelens. Stel waar nodig gerichte vragen over feiten zoals “Wat is er gebeurd? Wanneer was dat? Waar was het? Wie was erbij?”, gedachtevragen zoals “Wat dacht je toen het gebeurde?”, gedragsvragen zoals “Wat deed mama toen het gebeurde?” of observatievragen zoals “Wat zag je of wat hoorde je?”
- Volg het tempo van het kind, stem af en respecteer grenzen.
- Sluit aan bij de woorden van het kind. De kans bestaat dat termen als ‘tegen je wil’ of ‘misbruik’ niet aansluiten bij de beleving van het kind. Woorden als ‘aanraken’ of ‘aanzitten’ sluiten mogelijk beter aan.

- Vraag altijd of een kind seksueel grensoverschrijdende dingen heeft meegemaakt. Bijvoorbeeld door te vragen: Ben je wel eens raar of stiekem aangeraakt boven of onder je kleren?
- Gebruik in het gesprek over seksueel misbruik een nuchtere en luchtige toon, zonder oordeel. Overweeg om uit te leggen dat het gedrag niet mag. Geef geen oordeel over de persoon.
- Als een kind laat weten ergens niet over te willen praten, stel vragen over wat er zou kunnen gebeuren als je het er wel over zou hebben. Kun je het kind geruststellen of er een ander gevolg bij bedenken?
- Hoe emotioneel het kind misschien ook vertelt, laat merken dat je het gelooft. De angst om niet geloofd te worden is namelijk een belangrijke reden om níet over het misbruik te praten.
- Wees je bewust van je eigen afweerreactie, soms wil of kan je niet geloven dat seksueel misbruik heeft plaatsgevonden. Ga het gesprek alleen aan als je het verhaal van het kind daadwerkelijk wil en kan horen.
- Geef uitleg over wat je doet met de informatie die het kind geeft en wie ervan gaat horen. Of dat je eerst eens met een collega op het werk gaat overleggen wat we nu het beste kunnen doen. Neem het voortouw met een directieve houding. Het schept veiligheid voor het kind als iemand de weg wijst, het bij de hand neemt en weet wat er moet gebeuren. Een professionele hulpverlener kan daarna samen met het kind kijken welke behandeling helpt.
- Reageer bijvoorbeeld met: “Je hebt het duidelijk aan mij verteld. Zoiets kun je niet in je eentje oplossen. We gaan goed nadenken wie of wat jullie kan helpen. En tot die tijd gaan we dit en dat doen.”
- Wees alert op schuldgevoel en maak tijdens het gesprek ruimte om het kind te ontschuldigen. Bijvoorbeeld door te zeggen: “Veel kinderen denken dat het hun eigen schuld is. Dat is niet zo.”
- Schrijf het kind geen emoties toe, maar wees benieuwd naar het verhaal achter de emotie. Dus als het kind gaat huilen, benoem het gedrag ‘Ik zie dat je moet huilen of een trillende lip hebt, vertel eens...’
- Breng het kind niet in een nog lastiger pakket door zelf emotioneel te worden over wat het kind vertelt zoals ‘Oh wat erg voor je!’ of ‘Dat is heftig zeg’. Kinderen tasten af wat jij kan dragen en na zo’n reactie kunnen ze besluiten de ‘rest’ dan maar niet te vertellen uit bescherming naar jou.
- Stel vragen zoals ‘Ken je de onderbroekenregel?’ of ‘Weet jij wat privéplekjes zijn?’ Leg uit dat deze regel betekent dat niemand jou mag aanraken op de plekken die onder je onderbroek en hemd/bikini zitten als jij dat niet wil. Zeker niet als niemand het mag weten.
- Stel vragen zoals ‘Zijn er geheimen?’ En als het antwoord ja is ‘Zijn het geheimen waar ik mij zorgen om zou maken?’ Geef eventueel uitleg over leuke geheimen (verrassingen) en niet leuke of buikpijn geheimen

Don'ts
Wees alert op <i>victim blaming</i> zoals 'Heb je wel nee gezegd?' of 'Heb je laten merken dat je het niet wilde?'
Wees alert op suggestieve vragen zoals 'Heeft papa wel eens aan jou gezeten?'
Stel geen vragen die niet relevant zijn zoals 'Werd je opgewonden?' of 'Was het ook fijn?'
Keur gedrag af, niet de persoon/vermoedelijke pleger
Geef geen complimenten op inhoud
Ga niet bagatelliseren of geruststellen waar dat niet realistisch is

Goed om te weten

- Kinderen praten niet vaak uit zichzelf over het misbruik. Als ze heel jong zijn, hebben ze er de woorden nog niet voor. Ze hebben minder een gevoel van schaamte en bij hen is er een grotere kans op een spontane *disclosure*.
- Iets oudere kinderen hebben soms gevoelens van schaamte, schuld of ze voelen zich medeplichtig. Dat kan vergaande gevolgen hebben - van een negatief zelfbeeld tot aan automutilatie of suïcide. De kinderen praten er meestal niet makkelijk over als de pleger een bekende is, bijvoorbeeld de leerkracht of een van de ouders. De pleger is in 85% van de gevallen daadwerkelijk een bekende van het slachtoffer.
- De meeste kinderen vertellen niet meteen wat er is gebeurd. Voordat ze het verhaal echt vertellen, laten ze vaak een proefballonnetje op om te kijken hoe anderen reageren. Een proefballonnetje is een vage uitspraak die voor de goede verstaander zou kunnen wijzen op seksueel misbruik, maar ook nog teruggetrokken of genegeerd kan worden.
- Als kinderen seksueel misbruik meemaken, zijn ze zich er niet altijd van bewust dat het misbruik is. Plegers kunnen een kind hier in meetrokken, ze maken het medeverantwoordelijk: 'Jij vond het toch ook fijn?' Misschien was het ook spannend voor het kind, is het zelf naar de vermoedelijke pleger toe gegaan. Jonge kinderen beseffen soms nog niet dat een gebeurtenis niet oké is, ze ervaren de wereld zoals hij komt. Ze kunnen het gebeurde niet plaatsen en drukken het misschien weg. Pas achteraf – soms jaren later – zeggen slachtoffers dan: 'Ik voelde dat het niet klopte, maar ik had er geen woorden voor.' In een later stadium van het *disclosure* proces realiseren kinderen zich wel dat er iets is gebeurd waarvan ze last hebben en waarvan ze willen dat het stopt.
- Kinderen die seksueel misbruik meemaken kunnen een genitale respons krijgen (erectie, vochtig worden, orgasme), dat is een automatische reactie van je lichaam. Dit betekent dus niet per definitie dat het kind het prettig of fijn vond, maar kan wel zorgen voor veel schaamte en schuldgevoel.
- Kinderen kunnen anders reageren op het doorgemaakte misbruik dan wij van hen verwachten. Kinderen kunnen een feitelijke opsomming geven van wat er is gebeurd, dissociëren en/of met weinig emotie vertellen. Dit zijn manieren van zelfbescherming/coping om het te kunnen dragen. Over het algemeen komt er vaak later (in de hulpverleningsfase) ruimte voor emoties.

- Na een *disclosure* kan een slachtoffer het verhaal intrekken, bijvoorbeeld wanneer er te weinig veiligheid geboden wordt. Het gezinssysteem neigt zich te sluiten na *disclosure* seksueel misbruik. Houd er dus rekening mee dat als er geen veiligheid of bescherming is vanuit de omgeving dat het openbreken soms beter niet of alleen heel zorgvuldig moet gebeuren.

3.2 Gespreksvoering met volwassenen

- Het is aan te bevelen om altijd in gesprek te gaan met ouders/verzorgers over specifieke onderwerpen zie 7.4
- Vraag ouders/verzorgers als het gaat om jonge kinderen naar eten, slapen, motoriek, zindelijkheid, gedrag bij verschonen, lichamelijke klachten, angsten en veranderingen.
- Kunnen ouders geloven dat er iets gebeurd is? En bij een *disclosure* van een kind, kunnen ze het kind geloven?
- Staan ouders ook open voor alternatieve verklaringen?
- Wat betekent deze zorg voor jou als vader, moeder, opa, oma etc.?
- Bespreek met ouders wat er voor de veiligheid nodig is en geef instructie over hoe zij kunnen reageren op een *disclosure* van het kind. Benoem dat ze het kind niet verder uitvragen. Als het kind zelf iets zegt, vraag ouders/verzorgers neutraal te reageren en de uitspraak op te schrijven.
- Vraag naar lopende juridische procedures en eventueel naar de laatste beschikking.

Wanneer een ouder de vermoedelijke pleger is

- Stem in verband met een eventueel strafonderzoek met de politie af wat je mag zeggen over de zorgen en leg dit uit.
- Luister goed, stel je oordeel uit.
- Blijf oog houden voor de hele persoon, blijf respectvol wat er ook gebeurd is.
- Zorg dat je blijft spreken over vermoedens.
- Maak bijvoorbeeld de volgende afspraak: “Aangezien wij nu niet weten of de vermoedens waar zijn of niet, en of/welke juridische stappen gezet gaan worden, vinden we het belangrijk dat u geen contact heeft met uw kind zodat u niet extra verdacht wordt en er geen nieuwe zorgen ontstaan.”

Uitleg stappen

- Vraag bij de politie na of er een informatief gesprek heeft plaatsgevonden met de melder en of er aangifte is gedaan.
- Na aangifte zal de zedenpolitie de aangifte mogelijk doorsturen naar het OM en die beslist of het vermoedelijke slachtoffer gehoord wordt in een studioverhoor en of de vermoedelijke pleger gehoord wordt. Als het studioverhoor van het vermoedelijke slachtoffer is geweest, kan overwogen worden of het mogelijk is om eventueel begeleid contact op te starten.

Aandachtspunten

- Het is belangrijk om je bewust te zijn van eigen waarden en normen en vermogen om in de betreffende situatie adequaat te handelen. Als de situatie veel impact op jezelf heeft, spreek hier dan over, bijvoorbeeld in MDO of intervisie.
- Het is van belang dat voor betrokkenen duidelijk is en dat hen wordt uitgelegd welke plaats het (vermoeden van) seksueel misbruik in het onderzoek krijgt.
- In elk gesprek moet nagegaan worden of de betrokkenen instructies nodig hebben over hoe ze na het gesprek omgaan met het vermoedelijke slachtoffer en de vermoedelijke pleger(s).
- Wees neutraal en onpartijdig: bied ouders en de vermoedelijke pleger gelijkwaardig ruimte in het onderzoek, wees extra alert op eigen (voor)oordelen.
- Wees alert op noodzakelijke hulp die de vermoedelijke pleger vanuit schaamte of het gevoel van valse beschuldigingen nodig kan hebben. Maak dit bespreekbaar.
- Een professioneel oordeel geef je pas als je voldoende (betrouwbare) gegevens hebt om te kunnen oordelen, meestal is dat na een MDO.
- Wees er alert op dat een vermoeden van seksueel misbruik ingezet kan worden in een complexe echtscheiding. In een aanzienlijk deel van deze gevallen zijn de vermoedens wel terecht blijkt uit onderzoek en is er ook een verleden met bepaalde vormen van geweld in het gezin toen het nog intact was. Ga er dus niet van uit dat beschuldigingen van mishandeling en misbruik bij een scheiding (opzettelijk) valse beschuldigingen zijn. Vraag goed de context van de situatie uit.
- Stel open vragen. Door suggestieve vragen of het geven van complimenten kan er sprake zijn van beïnvloeding. Het vermoedelijke slachtoffer kan dingen gaan zeggen waarvan hij/zij denkt dat jij dat wil of hij/zij kan juist dichtklappen. Wanneer er sprake is van beïnvloeding is een eventueel strafrechtelijk onderzoek/studioverhoor niet meer zinvol.
- Vermijd waarom vragen, omdat dat een verdedigende reactie uitlokt. Het kan overkomen alsof de ander iets moet verantwoorden ook al bedoel je het niet op die manier.

DEEL II

4. Verklarende begrippenlijst

Centrum voor Seksueel Geweld (CSG): Het CSG is een plek waar slachtoffers van een nare seksuele ervaring – online of offline – de hulp kunnen krijgen die ze nodig hebben: forensische, medische en psychische hulp. Bij het CSG werkt een team van artsen, verpleegkundigen, politie en andere hulpverleners samen om slachtoffers van seksueel geweld specialistische zorg te geven.

Disclosure: Een “openbaring” of “onthulling” van een situatie door een betrokkene aan een professional. We spreken van *disclosure* als slachtoffers, kinderen en/of volwassenen uit zichzelf een beroepskracht om hulp vragen bij (mogelijk) huiselijk geweld en/of kindermishandeling of zich hierover uiten zonder hulp te vragen. Dit betekent veelal dat het slachtoffer een acute crisis ervaart en vreest voor de veiligheid en/of het welzijn van zichzelf of gezinsleden.

Forensisch Medische Expertise voor Kinderen (FMEK) Arts: Deze arts richt zich op het opsporen en duiden van letsels bij kinderen (<18 jaar) waarbij een vermoeden bestaat van lichamelijke

mishandeling of seksueel misbruik. Forensisch artsen en verpleegkundigen met deze expertise spelen een belangrijke rol o.a. bij het vaststellen of lichamelijk letsel bij een kind het gevolg kan zijn van mishandeling.

Grooming: Het creëren van een vertrouwensrelatie met een minderjarige om de minderjarige daarna te misbruiken. Het is een stapsgewijs proces dat jaren kan duren waarbij het slachtoffer afhankelijk wordt gemaakt van de pleger door bijvoorbeeld complimenten en cadeaus te geven. Als de minderjarige zich emotioneel afhankelijk voelt, is de kans kleiner dat de minderjarige zal vertellen over het misbruik. Ook heeft de minderjarige vaak niet meer in de gaten dat het niet goed is wat er gebeurt binnen de relatie met de pleger. De term ‘grooming’ wordt ook vaak gebruikt voor online seksuele intimidatie. De pleger doet zich dan online voor als een kind of jongere, wint het vertrouwen en gaat dan over tot online of offline seksueel misbruik.

Inspectie gezondheidszorg en jeugd: Verwijs hiernaar wanneer er een vermoeden is dat een personeelslid van een leefgroep seksuele handelingen heeft uitgevoerd met een cliënt.

Landelijk Meldpunt Zorg (LMZ): Als u een klacht of vraag hebt over de gezondheidszorg of jeugdhulp, kunt u contact opnemen met het Landelijk Meldpunt Zorg.

Landelijk Onderzoeks- en Expertisebureau Forensisch Medisch Onderzoek (LOEF): Dit bureau verzorgt het forensisch medisch (zeden)onderzoek (FMO) bij minderjarigen waarbij de focus ligt op de doelgroep 0-15 jaar. Bij een forensisch medisch onderzoek worden altijd soa-testen afgenomen en in specifieke gevallen wordt een (preventieve) behandeling gestart. Een huisarts kan slachtoffers doorverwijzen voor een FMO.

Mensenhandel: Mensenhandel is onder andere het werven, vervoeren of verhandelen van mensen tegen hun wil met als doel seksuele uitbuiting, arbeidsuitbuiting of een andere vorm van uitbuiting. Dit is meestal geen mensensmokkel omdat dat - in tegenstelling tot mensenhandel - wél op verzoek van de gesmokkelde gebeurt.

Nederlands Olympisch Comité en de Nederlandse Sport Federatie (NOC*NSF): Verwijs hiernaar bij een melding over seksueel grensoverschrijdend gedrag binnen een sportclub. Centrum Veilige sport is het meldpunt (seksueel)grensoverschrijdend gedrag, matchfixing en doping in de sport.

Pleger: De persoon die mogelijk seksueel misbruik gepleegd heeft. Belangrijk om te realiseren dat dit eerst onderzocht moet worden voordat dit vastgesteld kan worden. Tot dat moment is iemand een vermoedelijke pleger. Het is belangrijk om zorgvuldig met de term “pleger” om te gaan want dit kan schadelijk zijn voor de betrokkenen.

Sexting: Seksuele boodschappen (foto's/filmpjes) worden verspreid via sociale media.

Sextortion: Afpersing met een seksueel getinte foto of video van het slachtoffer.

Slachtoffer: De persoon die mogelijk seksueel misbruik meegemaakt heeft. Belangrijk om te realiseren dat dit eerst onderzocht moet worden voordat dit vastgesteld kan worden. Tot dat moment is iemand een vermoedelijk slachtoffer. Het is belangrijk om zorgvuldig met de term “slachtoffer” om te gaan want dit kan schadelijk zijn voor de betrokkenen.

Studioverhoor: Een studioverhoor is een gesprek dat gevoerd wordt door de politie met een kind onder de 12 jaar of iemand die (licht) verstandelijk beperkt is of op andere wijze beperkt. Het verhoor wordt op een voorgeschreven gestructureerde wijze uitgevoerd in een kindvriendelijke studio en door een daartoe opgeleide deskundige. Daarnaast is een regiekamer waar op beeld te volgen is wat in de verhoorruimte wordt besproken en hoe het kind op bepaalde vragen of namen reageert. Het verhoor wordt opgenomen.

Toezicht onderwijs/kinderdagverblijf: Hier kun je naartoe verwijzen wanneer er een vermoeden is dan een personeelslid van een school of kinderopvang seksuele handelingen heeft uitgevoerd met kinderen.

Zedenpolitie: De politie heeft in elke regio zedenteams. In die teams werken gespecialiseerde rechercheurs. Zij zijn opgeleid om slachtoffers van een seksueel misdrijf te helpen en ze zijn gespecialiseerd in het doen van onderzoek in zedenzaken.

5. Contactgegevenslijst

CSG	24/7 bereikbaar via 0800-0188
Inspectie gezondheidszorg en jeugd	088-120 50 20 / https://www.igj.nl/contact
Maatschappelijke onrust GGD	regionale contactgegevens
NOC*NSF	0900-2025590
Toezicht onderwijs/kinderdagverblijf	0900-1113111
Zedenpolitie	0900-8844 of regionale contactgegevens

6. Links naar relevante websites

<https://centrumseksueelgeweld.nl/>
<https://zuidholland.socialekaartcsg.nl/>
<http://kindenseksualiteit.nl/>
<https://www.politie.nl/themas/seksueel-misbruik.html/>
<https://richtlijnenjeugdhulp.nl/seksuele-ontwikkeling/>
<https://www.rutgers.nl/>
<https://stopitnow.nl/>
<https://vlaggensysteem.nl/>

7. Inspiratielijsten

7.1 Voorbeeldvragen bij *disclosure*

Bespreek met de contactlegger:

- Wat was de aanleiding van de uiting?
- Wanneer heeft het kind de *disclosure* gedaan?
- Wat heeft het kind gezegd? Welke exacte woorden heeft het kind gebruikt?
- Wanneer heeft hetgeen het kind heeft onthuld voor het laatst plaatsgevonden?

- Tegen wie heeft het kind dit gezegd? Welke relatie heeft diegene tot het kind? Gaat het om een professional of om een particulier (bijvoorbeeld familielid)?
- Waar vond dit gesprek plaats? Wat was het kind op dat moment aan het doen?
- Vertelde het kind dit spontaan of na bevraging? Zo ja, wie bevroeg het kind en waarom?
- Wat is er aan de *disclosure* vooraf gegaan?
- Wat was de reactie op de *disclosure*? Wordt het vermoedelijke slachtoffer geloofd?
- Welke vragen zijn er gesteld?
- Wat was de emotie van het kind?
- Hoe ziet de gezinssituatie van het kind eruit?
- Is er al met verzorgers/ouders gesproken? Zo ja, wanneer en wat was de uitkomst?
- Waar is het kind nu? Is er op dit moment mogelijk sprake van (acute) onveiligheid?
- Zijn er zorgelijke gedragssignalen geobserveerd bij het kind? Zo ja, welke?
- Kan de adviesvrager iets vertellen over de ontwikkeling van het kind? Wat voor soort kind is het (verlegen, brutaal, bij, boos etc.)?
- Wat wil het vermoedelijke slachtoffer (aangifte/wensen m.b.t. de eventuele relatie met de vermoedelijk pleger)?
- Wat denkt de melder van de *disclosure*? Wat wil de melder?
- Adviseer over het veiligstellen van sporen: kledingstukken en eventueel beddengoed apart bewaren in een papieren zak, envelop of kussensloop, niet in plastic. En daarnaast: niet eten, drinken, handen geven, tandenpoetsen, naar het toilet gaan, wassen of douchen en omkleden. Let op: letsels zijn ook sporen

Overleg met de vertrouwensarts en/of gedragswetenschapper voor beoordeling van de inhoud van de *disclosure* en de indicatie van een spoedinterventie. Denk er ook aan om te verrijken bij de politie. Geef de adviesvrager mee dat het kind niet bevraagd moet worden over de *disclosure*, dit heeft namelijk invloed op de betrouwbaarheid! Als het kind er zelf over begint: aanhoren, neutraal reageren en de uitspraak opschrijven.

7.2 Voorbeeldvragen geen *disclosure*

In het geval dat er geen *disclosure* is, zoekt een adviesvrager meestal contact nadat er zorgelijk gedrag bij een minderjarige (vermoedelijk slachtoffer) is geobserveerd of bij een volwassene of ouder kind (vermoedelijke pleger). Er kan ook sprake zijn van een vermoeden op basis van beeld/geluidsmateriaal of vanwege een geconstateerde zwangerschap of een soa. Bespreek met de contactlegger:

- Wat is er precies gebeurd/geobserveerd?
- Wanneer zou dit hebben plaatsgevonden?
- Wie heeft het gedrag geobserveerd (professional of particulier)? Is dat de adviesvrager?
- Welke relatie heeft de adviesvrager tot het kind en/of de vermoedelijke pleger?
- Wat was de reactie van de adviesvrager op het vermoeden van mogelijk seksueel misbruik? Heeft diegene ervaring met seksueel misbruik? Zo ja, welke?
- Hoe is er gereageerd op het incident? Is er sprake geweest van straf?
- Is er met betrokken kind(eren) gesproken? Zo ja, door wie, wanneer en op welke manier?
- Is er met de vermoedelijke pleger gesproken? Zo, ja hoe is dat gesprek verlopen?
- Heeft de vermoedelijke pleger toegang tot andere minderjarigen? Zo ja, tot wie?

- Is er met de ouders/verzorgers van betrokken kind(eren) gesproken? Zo ja, door wie, wanneer en op welke manier? Hoe reageerden ouders?
- Hoe ziet de gezinssituatie van het kind eruit?
- Is er sprake van letsel, soa of zwangerschap?
- Indien seksueel misbruik in het verleden heeft plaatsgevonden kan alsnog op een soa getest worden. Sommige soa's geven geen klachten maar kunnen wel chronisch aanwezig zijn en tot bijvoorbeeld onvruchtbaarheid leiden
- Zijn er andere zorgelijke gedrags- en/of ontwikkelingssignalen?
- Wie zou er betrokken kunnen zijn bij het vermoedelijk seksueel misbruik? Volgens wie?
- Wat is er bekend over de vermoedelijke pleger?
- Wat is de relatie tussen de vermoedelijke pleger en het slachtoffer?
- Zijn gegevens van de vermoedelijke pleger bekend?
- Zijn er mogelijke getuigen? Is er beeld- en/of geluidsmateriaal gemaakt en is dit al verspreid of staat dit mogelijk al op het internet? Zo ja, overweeg om adviesvrager te verwijzen naar de zedenpolitie voor advies.
- Wie zijn er op de hoogte van het mogelijke seksueel misbruik?
- Is er sprake van maatschappelijke onrust of negatieve reacties uit de omgeving? Wordt er bijv. op school over gesproken?
- Bespreek de veiligheid van de minderjarige. Heeft de vermoedelijke pleger nog toegang tot het slachtoffer, broertjes, zusjes of andere kinderen?

7.3 Veiligheidsafspraken

Het is belangrijk om gedurende de betrokkenheid van Veilig Thuis veiligheidsafspraken te maken om mogelijk seksueel misbruik direct te stoppen. Weeg hierin steeds opnieuw af of de veiligheidsafspraken aangevuld of aangescherpt moeten worden. Een mogelijk hulpmiddel hiervoor is een veiligheidsplan (*Signs of Safety*). In casuïstiek met seksueel misbruik is het belangrijk waar mogelijk de kinderen en het netwerk te betrekken bij het veiligheidsplan. Geef hierbij ook uitleg. Bijvoorbeeld over waarom iemand (tijdelijk) uit huis is, hoe contact met deze persoon eruit kan zien en waarom gegevensdragers zoals telefoons, iPads en laptops in beslag zijn genomen. In verband met de route strafbare kindermishandeling, het belang van het onderzoek van Veilig Thuis en het welzijn van het kind is het noodzakelijk om in elk geval onderstaande veiligheidsafpraak te maken: Ouders belasten het kind niet met de uitspraken die hij/zij heeft gedaan.

7.4 Aandachtspunten in onderzoek

- Onduidelijkheden in ernst, aard en frequente van het seksueel misbruik die in een eerder stadium nog niet duidelijk zijn geworden zo mogelijk duidelijk krijgen. Het is hierbij van belang om meerdere hypothesen te onderzoeken
- Heb aandacht voor intimiteit en seksualiteit tussen ouders. Vraag in het bijzonder naar geweld, drang en dwang bij intimiteit/seksuele handelingen in een afhankelijkheidsrelatie (dit kan ook binnen een partnerrelatie zijn)
- Vraag altijd naar ingrijpende levensgebeurtenissen en traumaklachten

7.5 Gespreksonderwerpen oudergesprek

Doel van het gesprek: informatie inwinnen over hoe er thuis met lichamelijkeheid wordt/werd omgegaan en wat de eventuele zorgen zijn van ouders/verzorgers op dit gebied. Vraag ouders/verzorgers wat opvalt aan het gedrag van het kind, over welk gedrag zij zich zorgen maken en aan welk gedrag zij zich eventueel ergeren.

- Welke normen, waarden, cultuur- en of geloofsovertuigingen zijn belangrijk in het gezin t.a.v. seksualiteit en lichamelijkeheid?
 - Hoe wordt er thuis omgegaan met strelen, stoeien en aanraken?
 - Hoe wordt er thuis omgegaan met bloetheid? Zien de kinderen elkaar of ouders wel eens naakt? Hoe wordt hiermee omgaan?
 - Hoe wordt omgegaan met privacy bij ouders/kinderen bij douchen, naar toilet gaan, omkleden etc.?
 - Hoe wordt omgegaan met lichaamsbegrenzing? Wat kan wel en niet volgens ouders? Hoe wordt rekening gehouden met de grenzen die het kind aangeeft?
- Welke woorden worden door ouders en het kind gebruikt voor de geslachtsdelen?
- Verzorging van het kind (douche-/ badritueel, insmeren, zelfstandigheid)
 - Welke verzorging doen ouders? Welke verzorging doet uw kind zelfstandig?
 - Hoe reageert uw kind op verzorging als wassen, verschonen, aankleden?
- Is het kind ooit getuige (geweest) van seksuele activiteiten van anderen?
 - Is of kan het kind geconfronteerd worden met pornografisch materiaal (boekjes, pornosites, porno op tv, seksspeeltjes)?
 - Is het kind getuige (geweest) van seksuele activiteiten van (stief)ouders?
 - Zijn er andere contexten waar het kind geconfronteerd kan worden met bloetheid en seksualiteit?
 - In hoeverre heeft het kind toegang tot sociale media? Zijn er beperkingen?
- Is er seksuele voorlichting gegeven aan het kind? Zo ja, op welke manier? Zo nee, wat is hier de reden van?
- Laat het kinderen seksuele gedragsproblemen/geseksualiseerd gedrag zien (bijvoorbeeld openlijk en/of excessief masturberen, grensoverschrijdend gedrag naar anderen)? Vraag naar het begin van de gedragsverandering en wat hieraan vooraf is gegaan.
- Doet het kind uitlatingen en/of laat het kind gedragingen zien waarop seksueel grensoverschrijdend gedrag/seksueel misbruik vermoeden is ontstaan?
 - Over welk gedrag maken ouders/verzorgers zich zorgen?
 - Wat wordt concreet gezien/waargenomen?
- Hoe hebben ouders/verzorgers en andere gezinsleden verbaal en non-verbaal gereageerd op uitlatingen of gedrag van het kind?
 - Zijn er vragen gesteld? Zo ja, welke vragen zijn gesteld?
 - Wat is er al besproken met het kind over de gevolgen van zijn/haar uitlatingen?
- Welke eigen ideeën hebben ouders/verzorgers over wie de pleger zou kunnen zijn en waar de zorgen rondom de seksuele ontwikkeling van het kind vandaan komen?
- Zijn er andere ervaringen met seksueel grensoverschrijdend gedrag/seksueel misbruik binnen het gezin?
- Wat is er met het kind besproken over het gesprek met Veilig Thuis?

7.6 Voorbeelden veiligheidsvoorwaarden

Kies maximaal 3 of 4 veiligheidsvoorwaarden die van toepassing zijn op de situatie. De lijst is niet uitputtend dus je kunt deze zelf aanvullen.

De uitgangspunten van de kinderrechten [34: Geen seksueel misbruik \(kinderrechten.nl\)](https://www.kinderrechten.nl)

- Mensen mogen kinderen niet tot seks dwingen of op hen inpraten totdat ze het doen. Dat heet seksueel misbruik en dat is verboden.
- Kinderen moeten daartegen worden beschermd, en als het hen overkomt, moeten ze goede hulp krijgen.
- Het is ook verboden om geld te verdienen aan kinderen die gedwongen worden seks te hebben (dat heet kinderprostitutie). En er mogen geen foto's of films van kinderen gemaakt worden die met seks te maken hebben (dat heet kinderpornografie).
- Mensen die dit doen, moeten daarvoor gestraft worden.

Basis veiligheidsvoorwaarden

1. Het seksueel misbruik van [naam kind] is gestopt
2. [Naam kind] is veilig gesteld op seksueel vlak

Aanvullende veiligheidsvoorwaarden

1. [Naam kind] is niet alleen en wordt niet alleen verzorgd door [naam vermoedelijke pleger] totdat [netwerk en betrokken hulpverleners] het erover eens zijn dat het weer veilig is voor [naam kind]
2. De vermoedelijke pleger werkt actief mee aan het veiligheidsplan voor de veiligheid van [naam kind]. Hij/zij onderneemt die stappen die noodzakelijk zijn om de veiligheid van de kinderen/directbetrokkenen te behouden
3. De belangrijke volwassenen maken concrete afspraken hoe om te gaan met opvoed- en verzorgingshandelingen van [naam kind] en houden zich hieraan
4. [Naam kind] krijgt seksuele voorlichting van [naam] die passend is bij de leeftijd en hij/zij leert hoe hij/zij grenzen kan aangeven en bij wie [naam kind] dat gaat doen
5. Het kind wordt erkend door ouders dat het gedrag niet had mogen gebeuren, het kind wordt ontschuldigd, de ouder neemt de verantwoordelijkheid op zich en vertelt het kind wat de afspraken zijn om het veilig te houden
6. Ouders/verzorgers zorgen ervoor dat [naam kind] al dan niet met ondersteuning voldoende weerbaar wordt gemaakt in contact met anderen